

*Ібрагімов Е.Е.,
д.е.н., професор кафедри управління
фінансово-економічною безпекою і проектами,
Запорізький національний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИОКРЕМЛЕННЯ СКЛАДОВИХ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Аналізуючи різні роботи науковців, можна відстежити зміну підходів до виокремлення складових системи економічної безпеки підприємства. У статті досліджено зміст підсистем економічної безпеки підприємства. Досліджено теоретичні підходи до виокремлення складових системи економічної безпеки підприємства. Уточнені функціональні складові системи економічної безпеки підприємства з метою створення передумов до реалізації та забезпечення економічної безпеки в практиці роботи вітчизняних підприємств.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, теоретичні підходи, аналіз, система економічної безпеки підприємства, підсистеми економічної безпеки підприємства, ресурсно-функціональний підхід.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день більшість українських підприємств переживає глибокий спад виробництва і знаходиться в критичному стані або на межі банкрутства. Для забезпечення ефективного функціонування підприємств у сучасних динамічних умовах необхідні відповідні підходи, що дозволять проводити моніторинг діяльності з точки зору забезпечення економічної безпеки підприємства. У зв'язку з цим виникає проблема узагальнення та систематизації існуючих теоретичних підходів до виокремлення функціональних складових системи економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування змісту підсистем економічної безпеки підприємства широко висвітлені у роботах А. Берлач [1], А.І. Васильчак та А.І. Веселовського [2], В.Є. Глушкова та Р.М. Редько [3], Н.Є. Гришко [4], Ю.Н. Гичевої [5], З.Б. Живко, М.І. Копитко, О.І. Рудої [6], М. Зацеркляного та О. Мельникова [7], С.М. Ілляшенко [8], Е.В. Камишнікової [9], І.Н. Карпунь [10], І.О. Клопова [11], Д. Ковальова та Т. Сухорукової [12], П.Я. Кравчук [13], Л.В. Куделі [14], В.М. Кузьомко [15], О.М. Ляшенко та В.Л. Безбожного [16], Л.Я. Малюти [17], І.Г. Манцурова, О.В. Нусінова [18], [19], В.Л. Ортинського, І.С. Керницького, З.Б. Живко [20], Л.О. Пашнюк [21], Й.М. Петрович, О.М. Кіт, О.М. Семенів [22], Д.П. Пілової [23], С.Ф. Покропивного [24], Н.В. Прус [25], Н.Й. Реверчук [26], П. Пригунова [27], Т.О. Тимофєєва [28], І.В. Троць [29], Л.Г. Шемаєвої [30], І.П. Шульга [31], О.Ф. Яременко [32] та ін.

Мета статті полягає в узагальненні та систематизації існуючих теоретичних підходів до виокремлення функціональних складових системи економічної безпеки підприємства для наступного вдосконалення засобів її забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система економічної безпеки підприємства, як і кожна система, складається з підсистем, або функціональних складових. Кожна з функціональних складових економічної безпеки підприємства має відображати специфіку реалізації заходів безпеки щодо окремих напрямів діяльності підприємства, його структур-

них підрозділів або ресурсів. Разом з тим у сукупності вони повинні гармонійно доповнювати одна одну, створюючи передумови для формування цілісної системи забезпечення економічної безпеки підприємства.

На сьогодні існують наступні підходи до визначення підсистем або функціональних складових системи економічної безпеки підприємства.

Так, А. Берлач [1, с. 19] вважає, що система економічної безпеки підприємства складається з таких підсистем, як: інформаційна, кадрова, комерційна; науково-технічна; соціальна, фізична.

На думку А.І. Васильчак та А.І. Веселовського [2], система економічної безпеки підприємства є сукупністю таких функціональних складових: екологічна, інтелектуальна і кадрова, інформаційна, політико-правова, ринкова, силова, техніко-технологічна, фінансова.

В.Є. Глушков та Р.М. Редько [3] виділяють наступні підсистеми економічної безпеки підприємства: екологічну, інформаційно-правову, кадрів і персоналу, матеріально-технічну, організаційно-управлінську, силову, техніко-технологічну, фінансову.

За Н.Є. Гришко [4], система економічної безпеки підприємства – це комплекс екологічної, економічної, енергетичної, інформаційної, кадрової, кредитно-грошової, правової, ринкової, силової, техніко-технологічної, фінансової функціональних складових.

Ю.Н. Гичева [5] розуміє систему економічної безпеки підприємства як комплекс екологічної, інноваційно-технологічної, інтелектуальної і кадрової, комерційної, ринкової, сировинної та енергетичної та соціальної підсистем.

З.Б. Живко, М.І. Копитко, О.І. Руда [6] вважають, що система економічної безпеки підприємства складається з таких функціональних складових, як: виробнича, екологічна, інноваційна, інтерфейсна, інформаційна, кадрова, правова, ринкова, силова, техніко-технологічна, фінансова.

На думку М. Зацеркляного та О. Мельникова [7, с. 9], система економічної безпеки підприємства є сукупністю таких підсистем: екологічна, економічна, інформаційна, науково-технічна, пожежна, психологічна, техногенна, фізична.

С.М. Ілляшенко [8] вважає за доцільне відокремити наступні функціональні складові системи економічної безпеки підприємства: екологічну, інтелектуальну і кадрову, інтерфейсну, інформаційну, політико-правову, ринкову, силову, техніко-технологічну, фінансову.

За Е.В. Камишніковою [9], система економічної безпеки підприємства – це комплекс збутової, інвестиційно-технологічної, інтелектуальної і кадрової, фінансової підсистем.

І.Н. Карпунь [10] виділяє наступні функціональні складові економічної безпеки підприємства: екологічну, енергетичну, інтелектуальну і кадрову, інформаційну, політико-правову,

ресурсну, ринкову, силову, соціальну, техніко-технологічну, техногенну, фінансову.

І.О. Клопов [11] вважає, що система економічної безпеки підприємства складається з таких підсистем, як: інтелектуальна і кадрова, інформаційна, техніко-технологічна, техногенна, фінансова.

На думку Д. Ковальова та Т. Сухорукової [12], система економічної безпеки підприємства є сукупністю таких функціональних складових: сировинна та енергетична, соціальна, техніко-технологічна, техногенна, фінансова.

П.Я. Кравчук [13] виділяє наступні підсистеми економічної безпеки підприємства: інтелектуальну і кадрову, інформаційну, політико-правову, силову, техніко-технологічну, фінансову.

За Л.В. Куделя [14], система економічної безпеки підприємства – це комплекс інтелектуальної, інформаційної, політико-правової, соціальної, техніко-технологічної та фінансової функціональних складових.

В.М. Кузьомко [15] розуміє систему економічної безпеки підприємства як комплекс екологічної, зовнішньоекономічної, інтелектуальної і кадрової, інформаційної, політико-правової, ринкової, силової, техніко-технологічної, і фінансової підсистем.

О.М. Ляшенко та В.Л. Безбожний [16] вважають, що система економічної безпеки підприємства складається з таких функціональних складових, як: екологічна, інвестиційно-технологічна, інноваційно-технологічна, інтелектуальна і кадрова, інтерфейсна, інформаційна, політико-правова, ринкова, силова, техніко-технологічна, фінансова.

Л.Я. Малюта [17] розуміє систему економічної безпеки підприємства як комплекс екологічної, інформаційної, кадрової, науково-технічної і силової підсистем.

І.Г. Манцуров та О.В. Нусінова [18] вважають за доцільне відокремити наступні функціональні складові системи економічної безпеки підприємства: екологічна, інтелектуальна і кадрова, інформаційна, політико-правова, репутаційна, ринкова, силова, техніко-технологічна, фінансова.

Колектив авторів [19] вважає, що система економічної безпеки підприємства складається з таких підсистем, як: екологічна, інтелектуальна і кадрова, інформаційна, політико-правова, силова, техніко-технологічна, фінансова.

На думку В.Л. Ортинського, І.С. Керницького, З.Б. Живко [20], система економічної безпеки підприємства є сукупністю таких функціональних складових: екологічна, інтелектуальна і кадрова, інтерфейсна, політико-правова, ринкова, силова, техніко-технологічна, фінансова.

Л.О. Пашнюк [21] виділяє наступні підсистеми економічної безпеки підприємства: екологічну, інтелектуальну і кадрову, інформаційну, політико-правову, силову, техніко-технологічну, фінансову.

За Й.М. Петрович, О.М. Кіт, О.М. Семенів [22] система економічної безпеки підприємства це комплекс екологічної, енергетичної, інтелектуальної і кадрової, інтерфейсної, інформаційної, політико-правової, ресурсної, ринкової, силової, соціальної, техніко-технологічної, техногенної та фінансової функціональних складових.

Д.П. Пілова [23] розуміє систему економічної безпеки підприємства як комплекс екологічної, інтелектуальної і кадрової, інформаційної, політико-правової, силової, техніко-технологічної та фінансової підсистем.

С.Ф. Покропивний [24] вважає, що система економічної безпеки підприємства складається з таких функціональних складових, як: екологічна, інтелектуальна і кадрова, інформаційна, політико-правова, силова, техніко-технологічна, фінансова.

За Н.В. Прус [25], система економічної безпеки підприємства є сукупністю таких підсистем: екологічної, інтелектуальної і кадрової, інформаційної, політико-правової, ринкової, силової, техніко-технологічної, фінансової.

Н.Й. Реверчук [26] вважає, що система економічної безпеки підприємства складається з таких функціональних складових, як: екологічна, інтелектуальна і кадрова, інформаційна, політико-правова, ринкова, силова, техніко-технологічна, фінансова.

А. Соснін та П. Пригунов [27] виділяють наступні підсистеми економічної безпеки підприємства: економічну, інформаційну, правовий захист, технічну, фізичну охорону.

На думку Т.О. Тимофєєва [28], система економічної безпеки підприємства є сукупністю таких функціональних складових: екологічна, інтелектуальна і кадрова, інформаційна, силова, техніко-технологічна, фінансова.

За І.В. Троц [29], система економічної безпеки підприємства – це комплекс ресурсної, соціальної, технологічної, фінансової підсистем.

Л.Г. Шемаєва [30] вважає за доцільне відокремити наступні функціональні складові системи економічної безпеки підприємства: господарсько-договірну, екологічну, інтелектуальну і кадрову, інформаційну, політико-правову, ресурсну, силову, техніко-технологічну, фінансову.

І.П. Шульга [31] виділяє наступні підсистеми економічної безпеки підприємства: екологічну, інтелектуальну і кадрову, інформаційну, корпоративну, майнову, політико-правову, техніко-технологічну, фінансову.

На думку О.Ф. Яременко [32], система економічної безпеки підприємства є сукупністю таких функціональних складових: екологічної, інтелектуальної і кадрової, інтерфейсної, інформаційної, міжнародної, політико-правової, ресурсної, ринкової, техногенної, техніко-технологічної.

Висновки. Як бачимо з проведеного аналізу, на сьогодні, незважаючи на значну кількість робіт, питання формування функціональних складових системи економічної безпеки підприємства залишаються дискусійними. На теперішній час відсутній єдиний теоретичний підхід до виокремлення функціональних складових системи економічної безпеки підприємства. Найвні підходи до визначення підсистем економічної безпеки підприємства є різноманітними, але можна стверджувати, що більшість науковців при визначенні складових економічної безпеки підприємства поділяють підхід, запропонований фахівцями Російської економічної академії ім. Г.В. Плеханова, та виділяють такі складові системи економічної безпеки підприємства: інформаційно-аналітичну, фінансову, техніко-технологічну, інтелектуально-кадрову, політико-правову, екологічну, ринкову, силову. Проте питання формування змісту підсистем економічної безпеки підприємства залишаються відкритими, що є передмовою для подальшого пошуку шляхів вирішення цього питання.

Література:

1. Берляч А.І. Безпека бізнесу / А.І. Берляч. – К. : Університет України, 2007. – 280 с.
2. Васильчак С.В. Економічна безпека підприємства та її складова в сучасних умовах / С.В. Васильчак, А.І. Веселовський // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук. праць. – Львів : НЛТУ, 2010. – Вип. 20.15. – С. 98–105.
3. Глушков В.С. Економічна безпека підприємства як динамічна категорія / В.С. Глушков, Р.М. Редько // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія «Економічні науки». – Вінниця : ВНАУ, 2012. – Вип. 4(70) – Т. 2. – С. 47–52.

4. Гришко Н.С. Економічна безпека підприємства – сутність, функціональні складові / Н.С. Гришко // Вісник НТУ «ХПІ»: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків : ХПІ, 2009. – № 36 – С. 161–168.
5. Гичева Н.Ю. Діагностика економічної безпеки підприємства / Н.Ю. Гичева // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. – Вип. 247. – Т. IV. – С. 634–636.
6. Живко З.Б. Структура системи економічної безпеки промислового підприємства / [З.Б. Живко, М.І. Копитко, О.І. Руда] // Економіка та Фінанси. – 2013. – № 11. – С. 8–12
7. Заєркланний М.М. Основи економічної безпеки / М.М. Заєркланний, О. Ф. Мельников. – К. : КНТ, 2009. – 337 с.
8. Ильяшенко С.И. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.И. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С. 13–19.
9. Камышникова Э. В. Оценка уровня экономической безопасности машиностроительного предприятия / Э.В. Камышникова // Бизнес Информ. – 2009. – № 7. – С. 77–81.
10. Карпунь І.Н. Управління фінансовою санацією підприємства / І.Н. Карпунь. – Львів : Магнолія–2006, 2007. – 418 с.
11. Лысенко Ю.Г., Мищенко С.Г., Руденский Р.А., Спиридонов А.А. та др. Механизмы управления экономической безопасностью / [Ю.Г. Лысенко, С.Г. Мищенко, Р.А. Руденский, А.А. Спиридонов та др.]. – Донецк : ДонНУ, 2002. – 178 с.
12. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48–51.
13. Кравчук П.Я. Формування системи корпоративної безпеки підприємства : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності) / П.Я. Кравчук. – Тернопіль, 2006. – 16 с.
14. Куделя Л.В. Формування концепції забезпечення економічної безпеки підприємств / Л.В. Куделя // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Вип. 5. – Ч. 2. – С. 125–128.
15. Кузьомко В.М. Концептуальні підходи до виокремлення функціональних складових економічної безпеки підприємства / В.М. Кузьомко // Формування ринкової економіки. – 2011. – № 26. – С. 206–215
16. Ляшенко О.М. Забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства як функція сучасного менеджменту / О.М. Ляшенко, В.Л. Безбожний // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія «Економіка» : зб. наук. праць. – Донецьк : ДонНТУ, 2008. – Вип. 33-1. – С. 66–72.
17. Малюта Л.Я. Методологія формування комплексної системи економічної безпеки підприємства / Л.Я. Малюта // Економіка і бізнес. – 2014. – № 4. – С. 50–57
18. Манцуров І.Г. Методичні підходи до оцінки безпеки ринкового стану / І.Г. Манцуров, О.В. Нусінов // Бизнес Информ. – 2011. – № 9. – С. 7–10.
19. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред Е.А. Олейникова. – М. : ЗАО «Бизнес-школа: Интел–Синтез», 1997. – 288 с.
20. Ортинський В.Л., Керницький І.С., Живко З.Б. та ін. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / [В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
21. Пашнюк Л.О. Составляющие экономической безопасности предприятия / Л.О. Пашнюк // Управление в социальных и экономических системах : материалы XXI Междунар. науч.-практ. конф. (Минск, 15 мая 2012 г.). – Минск : Изд-во МИУ, 2012. – С. 42–43.
22. Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Семенів О.М. та ін. Економіка підприємства : [підруч.] / [Й.М. Петрович, А.Ф. Кіт, О.М. Семенів та ін.] ; за заг. ред. Й.М. Петровича. – Львів : Новий Світ, 2004. – 680 с.
23. Пілова Д.П. Формування та оцінка економічної безпеки гірничо-збагачувальних підприємств : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності) / Д.П. Пілова. – Кривий Ріг, 2007. – 20 с.
24. Економіка підприємства : [підруч.] / За заг. ред. С.Ф. Покропівного. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
25. Прус Н.В. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємства / Н.В. Прус // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – № 3. – Ч. 2. – С. 183–193.
26. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємства в Україні : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.02.03 «Організація, управління, планування і регулювання економікою» / Н.Й. Реверчук. – Львів, 2004. – 20 с.
27. Соснин А.С. Менеджмент безопасности предпринимательства / А.С. Соснин, П.Я. Прыгунов. – К. : Изд-во Европейского университета, 2004. – 357 с.
28. Тимофеева Т.О. Розробка механізму щодо забезпечення економічної безпеки залізничного транспорту : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Т.О. Тимофеева. – Харків, 2009. – 23 с.
29. Троц І.В. Забезпечення економічної безпеки на підприємстві з метою попередження банкрутства / І.В. Троц // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2012. – № 1(59). – Ч. 2. – С. 223–227.
30. Шемаева Л.Г. Система экономической безопасности предприятия во взаимодействии с внешней средой / Л.Г. Шемаева // Бизнес Информ. – 2010. – № 12. – С. 72–75.
31. Шульга І.П. Формування системи економічної безпеки емісійної діяльності акціонерних товариств : автореф. дис. ... д. е. н. : спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / І.П. Шульга. – К., 2011. – 42 с.
32. Яременко О.Ф. Класифікація чинників фінансової безпеки промислових підприємств / О.Ф. Яременко // Фінансова система України : зб. наук. праць. – Острого : Видавництво НУ «Острозька академія», 2011. – Вип. 16. – С. 242–247.

Ибрагимов Э.Э. Теоретические подходы к выделению составляющих системы экономической безопасности предприятия

Аннотация. Анализируя различные работы ученых, можно отследить изменение подходов к выделению составляющих системы экономической безопасности предприятия. В статье исследовано содержание подсистем экономической безопасности предприятия. Исследованы теоретические подходы к выделению составляющих системы экономической безопасности предприятия. Уточнены функциональные составляющие системы экономической безопасности предприятия с целью создания предпосылок к реализации и обеспечению экономической безопасности в практике работы отечественных предприятий.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, теоретические подходы, анализ, система экономической безопасности предприятия, подсистемы экономической безопасности предприятия, ресурсно-функциональный подход.

Ibragimov E.E. Theoretical approaches to the allocation of economic security of enterprise system components analysis

Summary. By analyzing various scientific works, it is possible to detect a shift in the approaches to defining the essence of the term «economic security of enterprise system». The article deals with studying the «economic security of enterprise system» concept. Theoretical approaches to the definition of economic security of enterprise system concept were studied and systematized. The essence of enterprise' economic security system is specified in order to create preconditions for the realization and implementation of economic safety in the practice of domestic enterprises.

Keywords: economic security of enterprise, theoretical approaches, analysis, economic security of enterprise system, economic security of enterprise subsystems, resource-functional approach.